

ANMED

**ANADOLU AKDENİZİ
Arkeoloji Haberleri**

2010-8

*News of Archaeology from
ANATOLIA'S MEDITERRANEAN AREAS*

(Ayrıbasım/Offprint)

İÇİNDEKİLER

KAZI RAPORLARI

• Alara Kazısı 2009	Osman Eravşar	1
• Antiokheia ad Kragum Arkeolojik Araştırma Projesi: Kuzeydoğu Tapınağı 2009 Sezonu	Michael Hoff – Rhys F. Townsend Ece Erdoğan	9
• Arykanda Kazısı 2009	Cevdet Bayburtluoğlu	14
• Bademağacı 2009 Yılı Kazıları	Refik Duru – Gülsün Umurtak	19
• Karain Mağarası 2009 Yılı Kazıları	Harun Taşkiran	26
• Kelenderis 2009 Yılı Kazıları	Levent Zoroğlu	31
• Kibyra 2009 Yılı Çalışmaları	Şükrü Özüdoğru – F. Eray Dökü	37
• Ksanthos 2009	Jacques des Courtils	46
• Limyra 2009	Martin Seyer – Ulrike Schuh	50
• Myra ve Andriake Kazıları'nda İlk Yıl: 2009	Nevzat Çevik	55
• Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları 2009	S. Yıldız Ötüken – Nilay Çorağan Karakaya Ebru Fatma Fındık	61
• Olympos Kazısı 2009	B. Yelda Olcay Uçkan	66
• Perge 2009	Haluk Abbasoğlu	73
• Pisidia Antiokheiası 2009 Kazı Çalışmaları	Mehmet Özhanlı	81
• Rhodiapolis Kazıları ve Çevresi Araştırmaları 2009	İsa Kızıgut – Emrah Akalın – Süleyman Bulut	86
• Side Tiyatrosu ve Çevresi 2009 Yılı Çalışmaları	Hüseyin Sabri Alanyalı	94
• Soli/Pompeiopolis 2009 Kazıları	Remzi Yağcı	104
• Yumuktepe Höyüğü 2009 Yılı Ortaçağ Kazıları	Gülgün Köroğlu	111

YÜZEY ARAŞTIRMA RAPORLARI

• Beydağları YüzeY Araştırmaları 2009: Mnara	İsa Kızıgut – Emrah Akalın	115
• Çaltılar YüzeY Araştırması 2008 - 2009 Çalışmaları	Nicoletta Momigliano – Alan Greaves Tamar Hodos – Belgin Aksoy	119
• Isparta Bölgesi Arkeolojik YüzeY Araştırması 2009: Konane Antik Kenti ve Çevresi	Bilge Hürmüzlü	124
• Isparta ve Burdur 2009 Yılı YüzeY Araştırmaları	Mehmet Özsait	127
• Kahramanmaraş YüzeY Araştırması 2009	Erkan Konyar	136
• Kibyris Araştırmaları 2009	Thomas Corsten – Oliver Hüliden Jörg Gebauer	143
• Dağlık Kilikia 2009: Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları	Hamdi Şahin	148

CONTENTS

EXCAVATION REPORTS

- *Excavations at Alara in 2009* Osman Eravşar 1
- *The Antiocheia ad Cragum Archaeological Research Project: Northeast Temple 2009 Season* Michael Hoff – Rhys F. Townsend
Ece Erdoğan 9
- *Excavations at Arykanda in 2009* Cevdet Bayburtluoğlu 14
- *Excavations at Bademağacı in 2009* Refik Duru – Gülsün Umurtak 19
- *Excavations at Karain Cave in 2009* Harun Taşkıran 26
- *Excavations at Kelenderis in 2009* Levent Zoroğlu 31
- *Work at Kibyra in 2009* Şükrü Özüdoğru – F. Eray Dökü 37
- *Xanthos 2009* Jacques des Courtils 46
- *Limyra 2009* Martin Seyer – Ulrike Schuh 50
- *First Season of Excavations at Myra and Andriake: 2009* Nevzat Çevik 55
- *Excavations at the Church of St. Nicholas in Myra-Demre and the Conservation-Restoration and Documentation of the Wall Paintings in 2009* S. Yıldız Ötüken – Nilay Çorağan Karakaya
Ebru Fatma Fındık 61
- *Excavations at Olympos in 2009* B. Yelda Olcay Uçkan 66
- *Perge 2009* Haluk Abbasoğlu 73
- *Excavations at Pisidian Antioch in 2009* Mehmet Özhanlı 81
- *Excavations at Rhodiapolis and Surveys in Its Environs 2009* İsa Kızılgut – Emrah Akalın – Süleyman Bulut 86
- *Work at and around Side Theatre in 2009* Hüseyin Sabri Alanyalı 94
- *Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2009* Remzi Yağcı 104
- *Excavations in the Medieval Strata of Yumuktepe Höyüğü in 2009* Gülgün Köroğlu 111

SURVEY REPORTS

- *Surveys in Beydağları in 2009: Mnara* İsa Kızılgut – Emrah Akalın 115
- *Report on the Çaltılar Survey Project 2008 - 2009* Nicoletta Momigliano – Alan Greaves
Tamar Hodos – Belgin Aksoy 119
- *Archaeological Surveys in Isparta Region in 2009: Konane Ancient City and Environs* Bilge Hürmüzlü 124
- *Surveys in Isparta and Burdur in 2009* Mehmet Özsait 127
- *Surveys in Kahramanmaraş in 2009* Erkan Konyar 136
- *Research in the Kibyrtis in 2009* Thomas Corsten – Oliver Hülnden
Jörg Gebauer 143

İÇİNDEKİLER

- Dağlık Kilikia’da Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon Araştırması 2009 Ümit Aydınöğlu 152
- Doğu Likya – Batı Pamfilya Epigrafik-Tarihi Coğrafi Araştırmalar 2009 Bülent İplikçioğlu 157
- Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırması 2009 Füsun Tülek 159
- Sillyon Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması 2009 Elif Özer – Murat Taşkıran 165

DİĞER ÇALIŞMA RAPORLARI

- Alanya Kızılkule – Tophane Eksen Projesi Kazı Çalışmaları Seher Türkmen – Belgin Savaş 170
- Doğu Garajı-Halk Pazarı Mevkii (Attaleia Nekropolü) Kurtarma Kazısı 2009 Aynur Tosun 174
- Kekova Bölgesi Liman Araştırmaları 2009: “Aperlai Limanı” Erdoğan Aslan 181
- Oinoanda Arazi Çalışmaları 2009 Martin Bachmann 189
- Soli/Pompeiopolis’in Roma Dönemi Limanı: ROMACONS 2009 Arazi Çalışmaları Christopher Brandon – Robert L. Hohlfelder John Peter Oleson – Nicholas K. Rauh Remzi Yağcı 195
- Selinus Şekerhane Köşkü’nde Jeoarkeolojik Çalışmalar 2009 Seher Türkmen – Claudia Winterstein Gülcan Demir 199
- Soli/Pompeiopolis’te LRA 1 Amphora Fırını Alanı Caroline Autret – Remzi Yağcı Nicholas K. Rauh 203

CONTENTS

- *Rough Cilicia 2009: Settlement History and Epigraphy Surveys* Hamdi Şahin 148
- *Surveys of Urbanization and Agricultural Organization in Rough Cilicia in 2009* Ümit Aydınöğlu 152
- *Epigraphic-Historical Geography Surveys in East Lycia – West Pamphylia in 2009* Bülent İplikçioğlu 157
- *Archaeological Surveys in Osmaniye in 2009* Füsün Tülek 159
- *Surveys in and around the Ancient City of Sillyon in 2009* Elif Özer – Murat Taşkıran 165

OTHER REPORTS

- *Excavations at the Kızılkule – Tophane Axis of Alanya* Seher Türkmen – Belgin Savaş 170
- *Salvage Excavations at the Necropolis of Attaleia at Doğu Garajı – Halk Pazarı Mevkii in 2009* Aynur Tosun 174
- *Harbour Surveys in Kekova Region in 2009: “Harbour of Aperlai”* Erdoğan Aslan 181
- *Fieldwork at Oinoanda in 2009* Martin Bachmann 189
- *The Roman Harbour of Pompeiopolis: The 2009 ROMACONS Field Campaign* Christopher Brandon – Robert L. Hohlfelder
John Peter Oleson – Nicholas K. Rauh
Remzi Yağcı 195
- *Geoarchaeological Survey at Şekerhane Köşkü, Selinus in 2009* Seher Türkmen – Claudia Winterstein
Gülcan Demir 199
- *An LRA 1 Amphora Kiln Site at Soli/Pompeiopolis* Caroline Autret – Remzi Yağcı
Nicholas K. Rauh 203

Kibyra 2009 Yılı Çalışmaları

Work at Kibyra in 2009

Şükrü ÖZÜDOĞRU – F. Eray DÖKÜ

Kibyra antik kentinde Stadion/Propylaion, Agora, Bouleuterion/Odeion yapılarında kazı, anastylosis, konservasyon çalışmaları ve kazı evi depomuzda temizlik, konservasyon, tasnif, belgeleme, çizim çalışmaları yapılmıştır*.

1. Stadion/Propylaion

(F. E. Dökü – M. C. Kaya – M. Şimşek)

2006 yılından beri devam eden Stadion kazıları bu sezon iki ana hedef doğrultusunda ilerlemiştir. Bunlardan ilki, Stadion'a girişi sağlayan Propylaion'un, 2008 kazı sezonunda açığa çıkarılan ve restorasyonu yapılan batıdaki ilk iki ayağını takip ederek diğerlerini ortaya çıkarmak ve Propylaion'u tamamıyla restorasyona hazır hale getirebilmektir. İkincisi ise kazı alanını doğuya doğru genişleterek Stadion doğu oturma sıralarını açığa çıkarmak, alanın mimarisini tam olarak anlayabilmektir.

Bu amaçlar doğrultusunda ilk olarak, Propylaion'un depremle yıkılmış olan 3., 4., 5. ve 6. ayaklarının üst yapı ve gövde blokları, düşme sıraları ve yönlerine göre numaralandırılarak plana işlenmiş ve taş tarlasına

The campaign at Kibyra covered excavation, anastylosis and conservation of the Stadion/Propylaion, Agora and Bouleuterion/Odeion, as well as cleaning, conservation, classification, documentation and drawing work at the excavation house.*

1. Stadion/Propylaion

(F. E. Dökü – M. C. Kaya – M. Şimşek)

Excavations at the stadion have been going on since 2006 and this year's campaign aimed at two targets. The first was to follow the previously exposed and restored piers of the Propylaion providing access into the Stadion and to excavate the other piers while preparing the Propylaion for restoration. The second target was to expand excavation towards the east in order to uncover the eastern rows of seats and to survey the area's architecture in its entirety.

First of all, the blocks of the upper parts and bodies of piers (nrs. 3 to 6) had toppled in an earthquake and were numbered according to their positions in the plan. After numbering, they were removed to a field. During

* 2009 Yılı Kibyra Kazı Çalışmaları, 29.06.2009 ile 14.11.2009 tarihleri arasında, Burdur Müze Müdürü H. A. Ekinci'nin başkanlığında ve Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. F. Işık ile, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. Ş. Özüdoğru ve Yrd. Doç. Dr. F. E. Dökü'nün bilimsel danışmanlıkları ve yürütücülüklerinde, farklı üniversitelerden uzman ve öğrenciler ile yerel halktan işçilerin oluşturduğu bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, Bakanlığımızın ayırdığı ödenek haricinde, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü, Gölhisar Kaymakamlığı ve Gölhisar Belediyesi'nin değerli katkılarıyla tamamlanmıştır. Bu bağlamda, tüm yetkili ve ilgililere şükran ve teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, kazı çalışmalarımız süresince Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Ertuğrul Günay ile Burdur Valimiz Sayın İbrahim Özçimen ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Gökay Yıldız antik kentimizi ve ekibimizi ziyaret edip kazı çalışmalarımızı yerinde incelemişler, bizleri onurlandırmışlardır, kendilerine teşekkürü bir borç biliriz.

* Excavations at Kibyra were carried out from June 29th to November 14th, 2009 under the direction of H. A. Ekinci, director of Burdur Archaeological Museum, and under the scientific supervision of Prof. F. Işık, Akdeniz University; Asst. Prof. Dr. Ş. Özüdoğru and F. E. Dökü, Mehmet Akif Ersoy University. The team members were from various universities and workers from among locals. The 2009 campaign was supported by the Ministry of Culture and Tourism, as well as by Mehmet Akif Ersoy University's Presidency, Gölhisar Kaymakamlığı, Gölhisar Municipality and the Association for Promotion and Development of Gölhisar. The excavation team would like to extend their thanks to all these institutions. We were also honoured by the visits of Mr. Ertuğrul Günay, the Minister of Culture and Tourism; Mr. İbrahim Özçimen, the Governor of Burdur, and Prof. Dr. Gökay Yıldız, the President of Mehmet Akif Ersoy University, exploring our ancient site and excavations. We would like to express our gratitude to them.

Res. 1 Propylaion, kazı sonrası
Fig. 1 Propylaion, after excavation

taşınmıştır. Bu alanda yapılan kazı sonrasında, doğudaki 4. ayak, beklenildiği gibi *in situ* vaziyette bulunmuştur (Res. 1). Propylaion'un zemininin ana kayanın tıraşlanarak, üzerine ince sıkıştırılmış toprak dökülmesiyle oluşturulmuş olduğu görülmüş, ancak bazı yerlerde ana kayanın düzgün tıraşlanmadığı ve yüksekte kaldığı tespit edilmiştir. Bu yarım kalmış işçilik, Propylaion'a ait bazı ayakların yan yüzlerinin kaba işlenmesi ve ayak silmelerindeki profillerinin yarım kalmışlığıyla da açıkça görülmüştür. Kazı çalışmaları sırasında 3. ve 4. ayakların hemen altında yazıtlı iki adet heykel altlığı bulunmuştur. Kazı sonunda yapılan rölöve çalışmalarında, Propylaion'un toplam uzunluğunun 25.35 m., yüksekliğinin 7.94 m. olduğu belirlenmiş ve restitüsyon çalışmaları tamamlanarak restorasyona hazır hale getirilmiştir.

Bu sezonki ikinci amacımız olan doğu oturma sıralarının mimarisini öğrenebilmek için, Propylaion'un tüm ayakları açıldıktan sonra kazı doğruya doğru devam ettirilmiştir (Res. 2). Bu çalışmalar sırasında oturma sıralarının ve parapetin tümüyle söküldüğü ve sadece alttaki profilli silmenin bırakıldığı görülmüştür. Ayrıca oturma sıralarının moloz taşlarla yükseltile duvarlarla taşındığı anlaşılmıştır.

Kazı sınırları kuzeye doğru genişletildiğinde, doğu analemmanın hemen kuzeyinde, Propylaion'un kuzeydoğu köşesinde, geç döneme ait bir yapıya rastlanmış ve Stadion'un doğu oturma sıralarına ait birçok mimari parçanın bu yapıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Ante duvarlarının arasında iki farklı devşirme sütun altlığı ve dikdörtgen mimarisi ile *in antis* bir tapınak planını anımsatan, iki katlı bu yapının üzerine, Propylaion'un altıncı ayacağına ait üst mimari blokların düşmesi sonucu zeminini

Res. 2 Stadion, kazı sonrası genel görünümü
Fig. 2 Stadion, general view after excavation

excavation, the eastern pier (nr. 4) was uncovered *in situ* (Fig. 1). The ground of the Propylaion was found to have been prepared by levelling the bedrock, then pressing fine earth on it. It was noted at some places that the bedrock was not chiselled evenly. This incomplete workmanship is also observed on the rough work of the lateral surfaces of some piers and incomplete profiles on mouldings. In the course of excavations, two statue bases with inscriptions were uncovered directly beneath piers nrs. 3 and 4. With the relevé work carried out at the end of excavation, it was apparent that the total length of the Propylaion was 25.35 m. and its height was 7.94 m. Its restitution work was completed and the monument was prepared for restoration.

Following the completion of the excavation of the Propylaion's piers, further excavation was extended eastward in order to clarify the architecture of the eastern rows of seats (Fig. 2). It was seen that all the rows of seats and the parapet there were entirely dismantled with only the bottom row, with profile, left in place. Further, it was clear that the rows of seats rested on walls raised with rubble.

When the excavation area was extended northward, a building of a later period was uncovered north of the east analemna, at the northeast corner of the Propylaion. It appears that many architectural blocks from the eastern rows of seats had been reused in its construction. The two-storied structure had a rectangular layout, reminiscent of a temple in *antis*, with two different column bases between the antae. Apparently, the blocks from the sixth pier of the Propylaion fell on it, causing the top floor to collapse into the lower floor. The

Res. 3 Geç dönem mezar yapısı (Martyrium ?)
Fig. 3 Tomb of later period (Martyrium ?)

yıkılarak alttaki odanın içine çökmüş olduğu tespit edilmiştir. Uzunluğu 8.70 m., genişliği 7.20 m., ante derinlikleri 1.75 m. olan bu yapının, kireç harçlı moloz duvarlarının kalınlığı ise 0.80 m.'dir. Yapının iç kısmında yürüme zemininin altında 4 adet karşılıklı duran tonozla oluşturulmuş bir alt kat ve burada ana kayaya oyulmuş bir adet mezar bulunmuştur. 2.30 m. uzunluğunda ve 0.60 m. genişliğinde, doğu-batı yönünde konumlandırılmış bu mezarın daha önce soyularak tahrip edilmiş olduğu anlaşılmıştır. Gömününse yalnızca iki bacağına ait kaval kemikleri mezarın doğu tarafında sağlam olarak bulunmuş, diğer kemikler dağılmış halde dolgu toprak içerisinde ele geçmiştir. Mezar üzerine yapılan tapınak benzeri ve kutsal olduğunu düşündüğümüz yapının, bir Martyrium olabileceği öngörülmüş olmasına karşın, gerek mezar içinde gerek üst zeminde bu fikrimizi kesin olarak ispatlayacak bir buluntuya rastlanamamıştır. Kazı sonunda yaptığımız konservasyon çalışmasıyla, yapının duvarlarındaki eksik yerler, kendi orijinal malzemesi ve kireç harç kullanılarak tamamlanmıştır (Res. 3).

2. Bouleuterion/Odeion

(Ş. Özüdoğru – D. Tarkan – C. Öztürker)

Yapı, 1989 yılında iç kısmında Burdur Müzesi adına kısa süreli bir sondaj kazısı gerçekleştiren A. S. Başer sonrasında ilk kez kazılmıştır. Kazı, üç aşamada gerçekleştirilmiştir: İlk aşamada, ön dış cephede kazı ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Ön dış cephe kazısı, iç alan dolgusuna yoğunlaşmak amacıyla tamamlanmamış; iç dolgu toprak ve blok tahliyesine elverişli bir seviyede sonlandırılmıştır. Bu alanın kazısı, önümüzdeki dönem tamamlanacaktır. İkinci aşamada, yapının etrafı açılarak çevre duvarı ile toprak kesit arasında korunaklı bir koridor yaratılmış, böylelikle bu alana toprak akışı engellenmiştir. Son aşamada ise iç alanın dolgusu boşaltılmıştır.

Res. 4 Bouleuterion, kazı sonrası genel görünüm
Fig. 4 Bouleuterion, general view after excavation

building measured 8.70 m. long, 7.20 m. wide with an antae depth of 1.75 m., and a lime-mortar wall thickness of 0.80 m.

Inside the building, the ground floor had four corresponding vaults and a grave cut into the bedrock. The grave, 2.30 m. long and 0.60 m. wide, extended in the east-west direction and seemingly had been already robbed and destroyed. Two tibia bones of the burial were found intact in the east part of the grave while the other bones were found scattered in the fill. This temple-like construction built on top of the grave might have been a sacred martyrion but no conclusive evidence, obtained either inside the grave or on the upper floor, was found supporting this hypothesis. At the end of the excavation phase, conservation was done using lime mortar and original materials of the building itself (Fig. 3).

2. Bouleuterion/Odeion

(Ş. Özüdoğru – D. Tarkan – C. Öztürker)

This building was originally excavated inside the structure by a shallow sounding conducted by A. S. Başer on behalf of Burdur Museum in 1989. Thus, this excavation was essentially the first one and was comprised of three stages. In the first stage, the front façade was excavated and arranged. However, this excavation was not completed, but left at a certain level to facilitate removal of fill and blocks inside. It will be completed in the next campaign. In the second stage, the adjacent area around the building was excavated, forming a protected corridor between the encircling wall and an earth profile, preventing more earth from flowing to the building. In the third stage, fill was removed from the interior. At the end of the excavation, one of the most well-preserved monuments of Anatolia was uncovered, along with important

Kazı çalışmaları sonucunda önemli buluntuları, büyük oranda sağlam korunmuşluğu, özellikle de benzersizliği ve büyüleyici güzelliğiyle büyük yankı uyandıran orkestra zemin döşemi *opus sectile* Medusa resmiyle, Anadolu'nun en görkemli yapılarından biri ortaya çıkarılmıştır (Res. 4).

Bouleuterion/Odeion, Agora, Tiyatro ve tapınakların yer aldığı ana tepenin güney köşesinde konumlanır. Hemen önünde küçük bir tapınak, yaklaşık 50 m. kuzeyinde de Tiyatro bulunmaktadır. Yapı, planı nedeniyle Bouleuterion/Odeion işlevli olarak tanımlanmıştır. Ancak 3600 kişilik kapasitesi ve üstünün kapalı olması, iç cephe düzenlemesi yapının kış aylarında Tiyatro işlevli olarak da kullanıldığını göstermiştir. Ayrıca Roma İmparatorluk Dönemi'nde 25 kentin yargı merkezi durumundaki Kibyra'da, Roma'nın Asia Valisi'nin yargı işlerini yürüttüğü bina olarak da kullanılmış olmalıdır. Yapının, kullanıldığı dönemde kentin en prestijli kamu binası olduğu söylenebilir. Üst caveanın güneyden ilk iki kerkidesi ve üçüncüsünün bir kısmı, alt caveanın ise güneyden ilk kerkidesine ait birkaç oturma sırası ve her iki paradosun da diazoma çıkış koridoruna ait merdivenler, geç Antik Çağ'da sökülüştür. Ayrıca büyük bir yangınla çatısı çökmüş ve oturma sıraları zarar görmüş; depremle güney parados rampalı kemeri yıkılmıştır. Bu tahribatlar dışında tamamıyla sağlam olarak günümüze ulaşmıştır.

Yapının cephe uzunluğu 52.5 m. çapı 33.70 m.'dir. Cephe, kuzey-güney doğrultusunda uzanır ve her iki uçta 1.50 m. çıkıntılarla (ante) sonlanır. Proskene zemininden yüksekliği 10.40 m.'dir. Biri güney ante duvarında yedisi cephede toplam 8 kapısı bulunur. Yapının trafiği cephede, 7 kapıyla; içte diazoma bağlantılı iki parados ile sağlanmıştır. Güney ante duvarındaki kapının işlevi henüz anlaşılamamıştır. Cephe duvarı içte, kapı aralarına yerleştirilmiş 6 adet postament ve öndeki proskene ile tamı tamına, bir "sahne binası" biçiminde düzenlenmiştir (Res. 5). Kazı sırasında ele geçen kırmızı, beyaz üzeri kırmızı ve mavi damarlı mermerden sütun parçaları ve de Korinth başlıkları ile yaklaşık 40 kasa mermer kaplama plakası ayrıca 11 heykele ait baş parçası, bununla beraber 20 kasa gövde parçası, skene fronsun zengin süslemesinin anlaşılmasını olanaklı kılmıştır.

Caveanın orkestra zemininden itibaren yüksekliği 13.88 m.'dir. Yarım daireyi aşan bir plana sahiptir. Tek diazoma ile bölünmüş caveada, üstte 17 altta ise 14 olmak üzere toplam 31 oturma sırası bulunur. Oturma sıraları 0.78x0.40 m. ölçülerindedir ve cepheleri ince bir silmeyle hareketlendirilmiştir. Yaklaşık 3600 kişiliktir. Alt cavea, tamamıyla yamaca oturtulmuş olup, parados kenarlarından inip proskene üzerinde sonlanan

finds and an opus sectile Medusa depiction in the flooring of the orchestra (Fig. 4).

The Bouleuterion/Odeion is located in the south corner of the main hill where the Agora, the theatre and temples are situated. There is a small temple directly in front, with the theatre being only 50 m. to the north. Based on its plan, the building is identified as a Bouleuterion/Odeion, however, with its capacity to seat 3600 people, being roofed-over and an interior façade arrangement would indicate the building might have served also as a theatre during winter months. Furthermore, during the Roman Imperial period, it could have served as a courthouse for the Roman governor of Asia in disseminating justice. Kibyra was the judicial centre for over 25 cities in his jurisdiction. Possibly, this was the city's most prestigious public building. The first two kerkides of the upper cavea from the south, several rows of seats from the first kerkides on the lower cavea from the south and the stairs leading to the diazoma from both parodoi had been dismantled in late Antiquity. In addition, its roof had been destroyed by a major fire in antiquity, and rows of seats along with the ramped arch of the south parodos had collapsed in an earthquake. Except for these damages, the building has survived up to now.

The facade measures 52.5 m. long with a diameter of 33.7 m. It extends in the north-south direction, terminating in an anta of 1.5 m. at both ends. Its height from the proskene floor is 10.40 m. The building itself contains eight doorways, one of which is on the south anta, with the remaining seven being on the façade. Circulation of the building is provided by the seven doorways on the façade with the two parodoi connecting to the diazoma inside. The function of the doorway in the south anta is still shrouded in mystery. The façade wall is arranged like a stage building on the inside, with six postaments placed between the doorways and a proskene to the front (Fig. 5). Small finds uncovered include column fragments and Corinthian capitals of red, red on white and blue veined marble as well as 40 boxes of marble veneer slabs, heads belonging to 11 statues, 20 boxes of body fragments, which all reveal the rich decoration of the skene frons.

The cavea rises 13.88 m. above the floor of the orchestra. It is larger than a semicircle and has a single diazoma dividing 17 rows of seats above and 14 rows of seats below, with 31 rows of seats in total. Each row measures 0.78x0.40 m. and have fronts articulated with a thin moulding. The capacity is about 3600 people. The lower part of the cavea rests entirely on the hillside and leans into the analemma walls which descend by the parodoi and terminate at the proskene. The upper part of the

Res. 5 Bouleuterion, iç kısım kazı sonrası
Fig. 5 Bouleuterion, interior after excavation

analemna duvarlarına yaslanmıştır. Üst caveanın ise sadece merkezi bölümü yamaca yerleştirilmiş; kuzey ve güney kanat, paradosların rampalı kemerleri üzerinden cephe duvarına kadar uzatılmıştır. Bu tasarım sonucunda üst cavea, alt caveadan iki kerkides daha uzun yapılabilmiş, böylelikle yapının izleyici kapasitesi arttırılmıştır. Toplamda, beş merdiven sırası alt caveayı dört, üstü ise altı kerkidese bölmüştür.

Alt caveada benzeri yapılarda bu güne dek görülmemiş bir düzenleme: “oturma sıralarına dübellenmiş demir halkaların -büyük şans eseri- günümüze ulaşması” yılın en önemli buluntuları arasındadır. Söz konusu halkalardan bir adedi (diğer örnekler sadece halkaya kadar korunmuştur) halkası, buna takılı kancası ve kanca üzerindeki çivisiyle, oturma sıralarını kaplayan ahşap bir düzlem için yapıldıklarını düşündürmektedir. Halkalar arasında ne yatayda ne de dikeyde bir simetrinin olması da bu savı desteklemekle birlikte, henüz kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Ancak düzenlemenin sadece alt caveada olması, her durumda buranın seçkin konuklar için düzenlendiğini kanıtlamaktadır.

Orkestranın çapı 5.80 m.'dir. Zeminde Medusa ve çevresini saran kanadın betimlendiği bir döşem yer almaktadır. Döşem tamamıyla *opus sectile* yöntemiyle yapılmıştır ve bu yönüyle benzersizdir. Medusa resmi kırmızı, beyaz, yeşil, kahverengi, beyaz üzeri kırmızı ve mavi damarlı ve mavi mermer plakalardan oluşturulmuştur. Döşemin merkezinde ve bir çember içinde Medusa yer alır, kanatlar bu çemberden pullar halinde ve ışınal olarak yayılarak, Medusa'nın çevresini sarar. Medusa'nın ağzı açıktır ve dilini ileri uzatmıştır. Açık ağızından dişleri görülür ve dili hafifçe dışarı sarkmıştır. İri gözleri ve kalın dudakları vardır. Kanatlı bir başlık taşır ve dalgalı saçları vardır. Kanatlı başlığı üzerinde, dalgalı saçları arasında ve boynunda yılanlar bulunur.

Res. 6 Bouleuterion, orkestra zemini opus sectile, Medusa
Fig. 6 Bouleuterion, floor of the orchestra, opus sectile with Medusa

cavea rests on the hillside only in the middle, while the south and north wings extend to the façade wall over the ramped arches of the parodoi. Thus the upper cavea is two kerkides wider than the lower cavea, and increases the seating capacity. Five stairs in total divide the lower cavea into four and the upper cavea into six kerkides.

An unparalleled arrangement was uncovered in the lower cavea: Iron rings dowed on the rows of seats miraculously have survived – among the most important finds of the year. One of the rings survived intact with the ring, the hook and a nail on the hook, suggesting they might have been made for wooden planes covering the rows; the others have survived only as rings. Although the rings do not exhibit any symmetry in the vertical or horizontal that would support this hypothesis, no clear-cut conclusions have been made. However, this arrangement is found only on the lower cavea, proving in all cases that this part was set aside for elite visitors.

The orchestra's diameter is 5.80 m. On its floor is an installation with a depiction of Medusa and a wing surrounding her, all in opus sectile, which makes it unique. The Medusa image was made with marble inserts in red, white, green, brown, red and blue veined on white, and blue. In the centre is a circle with Medusa in it, her wings radiate in scales from the circle surrounding her. Medusa's mouth is open with her tongue stuck out, her teeth visible. With her large eyes and thick lips, she has wavy hair and wears winged headgear. Snakes are seen on the winged headgear, on her wavy hair and her neck. Her face is turned three quarters to the right, rendering the right side of her face with darker shades, like grey and red. The left side shows more shades of white to lend perspective. Colour harmony is shown with light-dark contrast and perspective, all united and transformed into a grand expression (Fig. 6).

Yüz 3/4 oranında sağa dönüktür. Bu nedenle yüzün sağ tarafı perspektifi yakalamak adına gri ve kırmızı gibi koyu renkli plakalardan; sol tarafı ise beyaz ve tonlarıyla daha açık renkler kullanılarak yapılmıştır. Renk uyumu, ışık gölge kontrastı ve perspektif mükemmel bir harmoniyle gerçekçi bir anlatıma dönüşmüştür (Res. 6).

Çalışmalar sırasında toprak dolgunun, her alanda son 0.50 m.'lik kısmının tamamıyla bir yangın tabakasından oluştuğu, yapının süsleme elemanları ve oturma sıralarının bu yangın sonucunda tahrip olduğu anlaşılmıştır. Yine bu tabakadan yapının üstünün kapalı olduğu kesin olarak bilinmiştir. Özellikle orkestrada ortaya çıkarılan iki bronz heykel bu korkunç yangının etkisiyle -kısmen-eriyerek zemine yapışmış durumda ortaya çıkarılmıştır. Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan 12 adet mezar ayrıca İ.S. 6.-7. yy. üretimi mühürlü unguentarium dip parçaları sonucunda da yapının son kullanım evresi belirlenmiştir.

Kazı sonucunda ortaya çıkarılan -yukarıda değinilen heykel buluntuları dışında-, 1 adet bronz şamdan, 1 adet bronz tartı ve buna ait boğa başı biçimli ağırlık, özelliklerde altın yaldızlı saçlarıyla korunagelmiş ve büyük oranda sağlam Faustina Minor başı yılın önemli buluntuları arasındadır. Bu eserler dışında toplamda 104 adet envanterlik ve 196 adet etütlük eser ortaya çıkarılmıştır.

3. Agora (Ş. Özüdoğru – H. Metin)

Epigrafik verilerin de desteklediği gibi, Kibyralı tüccar ve zanaatkarların ürünlerini satışa sunduğu yer olan aşağı Agora, kent için önemli konuma sahiptir. Bu nedenle geç Antik Dönem'de yoğun tahribata uğrayan Aşağı Agora'nın kuzeydoğu köşesinde K1 olarak adlandırdığımız ve kısmi olarak sağlam olan anıtsal kapının ayağa kaldırılmasına karar verilmiştir (Res. 7). Önce K1 önündeki çoğunluğu moloz taşlardan oluşan bloklar temizlenmiştir. Yapılan temizlik çalışmasında, TIBERIO yazıtlı bir arşitrav parçası ve çeşitli mimari elemanlar ortaya çıkarılmıştır. K1 girişinde ise bir lento parçasının geç dönemde eşik olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bezekli lentonun ve arkasındaki birkaç mimari parçanın kaldırılmasından sonra, -1.15 m. seviyesinde anıtsal kapının orijinal mermer eşiğine rastlanmıştır. 1.20x2.35 m. ebatlarındaki eşik, her iki kanadında yaklaşık -0.04 m. kot düşürülmüş ve köşe kısımlara kapı sövelerinin oturtulduğu anlaşılmıştır. Bu söveler ikili bir ahşap kapıyla giriş oluşturulduğunu ve bu kısımdan basamakla Agora'nın içerisine girildiğini göstermektedir. Aşağı Agora'ya girişi sağlayan K1'den, yaklaşık 3.35x9.00 m.'ye kadar devam eden mermer döşem bulunmuştur. Basamaklarla kot farkının düşürüldüğü bu zemin döşeminin sonunda

In the course of excavation, it was seen that the last 0.5 m. part of the fill was a layer of ash from the fire that destroyed the decorative materials and the rows of seats. This layer also verified that the building was roofed over. Due to this ravaging fire, two bronze statues were uncovered in the orchestra, partly melted and stuck to the ground. Twelve graves and bottoms of unguentaria with seals of the 5th-6th centuries indicated the last phase of use.

Apart from the statues mentioned above, important finds include a bronze candlestick, one bronze scale and a bull-head weight belonging to it, and the head of Empress Faustina, wife of Marcus Aurelius, quite well preserved, particularly with her gold-gilt hair. In addition, there were 104 items worth inventory and 196 objects worth study only.

3. Agora (Ş. Özüdoğru – H. Metin)

The lower Agora, where merchants and artisans displayed their products, had a very dominant position in the city, as supported by epigraphic evidence. Therefore, it was decided to re-erect the monumental gate K1, only partially intact, that was in the northeast corner of the lower Agora. This gate had suffered substantial destruction in late Antiquity (Fig. 7). First of all, blocks and mainly rubble in front of K1, were removed. During this cleaning work, an architrave fragment inscribed with TIBERIO and various architectural elements were found. At the entrance of K1, a lintel fragment used as a threshold in a later period was unearthed. Following the removal of this decorated lintel fragment and other architectural fragments beneath it, the original marble threshold of the monumental gate was reached at 1.15 m. level. It was apparent that the door jambs had been fitted at corners of the threshold at 1.20x2.35 m., which was also 0.04 m. higher on either side than both ground levels. The jambs also indicated that double winged wooden doors closed off the entryway. Stairs led down into the Agora. From K1, extended a marble flooring of about 3.35x9.00 m. At the end of this flooring, the level difference decreasing by steps, is a four-coloured mosaic panel of about 1.60x2.30 m. containing parallel circles and various geometric motifs. It was apparent that the mosaic extended southward. However, architectural carriers, on the same axis with K1 and which are possibly in situ, stand 1.20 m. higher than the flooring. Therefore, the excavation was switched toward K1 in order to prevent any further excavation damage. The work here showed the entrance of K1 was decorated with marble street blocks at -0.20 m. level. On the flooring before K1, were numerous painted octagonal plaques showing this

Res. 7 Aşağı Agora K1, kazı ve anastylosis sonrası
Fig. 7 Lower Agora K1, after excavation and anastylosis

birbirine koştur daireler ve farklı geometrik bezemelerden oluşan yaklaşık 1.60x230 m. ölçülerinde dört renkli mozaik bulunmuştur. Mozaik güneye doğru devam ettiği anlaşılmıştır. Ancak K1 ile aynı ekseninde olan ve *in situ* olduğunu düşündüğümüz mimari taşıyıcıların zemin döşeminden yaklaşık 1.20 m. yüksekte kalması nedeniyle, burada yapılacak çalışmanın mozaik zarar vereceği düşünüldüğü için, kazı K1 önüne kaydırılmıştır. Buradaki çalışmada -0.20 m. kotunda K1 girişinin mermer cadde taşlarıyla süslediği belgelenmiştir. K1 önündeki taban döşeminin üzerinde bol miktarda sekizgen boyalı plakaların bulunması, bu yapının iki evreli olarak kullanıldığını göstermektedir. Mimari bezekli blokların tıraşlanarak döşemde kullanılması bu görüşümüzü doğrulamıştır. Bu evreler buluntular ışığında, İ.S. 2 yy.'ın ikinci yarısı - 3. yy. başları ve İ.S. 6-7 yy.'lar olmalıdır.

K1 önündeki zemin döşemini boyutlarını tespit etmek amacıyla Yukarı Agora 1 no.'lu terasta (T1) yeni bir açma yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada K1 ile aynı ekseninde orijinal cadde taşları tespit edilmiştir. YA (Yukarı Agora) teras duvarının dibinde ise su sistemi bulunmuştur (Res. 8). AA ve YA ortasında kalan bu kısım, olasılıkla kentin su kanalizasyon sisteminin ana arterlerinden birisini oluşturmaktadır. Aynı alanda yazıtlı parçalar, teras süsleyen sütun, Korinth başlıkları ve kuzey-güney doğrultusu postamentler ele geçmiştir.

4. Anastylosis ve Konservasyon Çalışmaları

(M. Doğan – Ş. Çelik – Y. Yaman)

4.1. Aşağı Agora I No.'lu Kapı

Kazı öncesinde aşağı Agora 1 no.'lu kapının doğu sövesi yerinde olup, batı sövesi, düşmüş durumdaki lintonun altında kalmış ve 2 parçaya ayrılmış durumda idi. Kazılar sonucunda batı sövenin kırılmış iki küçük parçası daha

Res. 8 Yukarı Agora Caddesi, su sistemi
Fig. 8 Upper Agora Street, water system

building served during two distinct time periods. This hypothesis was further verified with the second use of decorated architectural blocks after chiselling. In light of these finds, these phases could be dated to the second half of the 2nd century-early 3rd century and 6th-7th centuries A.D.

A new trench was dug on the first terrace (T1) of the upper Agora in order to identify the dimensions of the flooring before K1. Here, original street blocks were found on the same axis as K1. At the bottom of the terrace wall of the upper Agora, is a water system (Fig. 8). This section between the lower and upper agorae was probably one of the main arteries of the city's sewage and plumbing system. In the same area, inscribed fragments, columns that decorate the terrace, Corinthian capitals and postaments in the north-south direction were found.

4. Anastylosis and Conservation Work

(M. Doğan – Ş. Çelik – Y. Yaman)

4.1. Lower Agora Gate I

Before the start of excavation, the east jamb of lower Agora gate I was *in situ* but the west jamb had fallen in two pieces and lay under the fallen lintel. Excavations brought to light two more small fragments of the west jamb and all were put aside together. The pieces were carried to the conservation area by construction machines; the west jamb weighs about 3.5 tons and in order to provide its static integrity the two big pieces were put together using three fibre bars of 18 mm. thickness and 40 cm. length and epoxy while the joints were covered with hydraulic lime mortar with acrylic and EarthZyme. During uniting, only the surfaces to be joined were cleaned. As the surfaces of the lintel and

ele geçmiş ve toplamda dört parça tümlenebilmiştir. Parçalar yerlerinden alınarak konservasyon yapılacak alana iş makinesi yardımıyla taşınmış, yaklaşık olarak 3.5 ton ağırlığındaki batı sövenin statik bütünlüğünü sağlayabilmek için, büyük olan iki ana parça, 18 mm. kalınlığında, 40 cm. uzunluğunda 3 adet fiber çubuk bar ve epoksi ile birleştirilmiş, derzler akril karışımı hidrolik kireç harcı ve EarthZyme kullanılarak kapatılmıştır. Birleştirme aşamalarında sadece yapışacak yüzeylerin temizliği yapılmıştır. Lento ve iki sövenin yüzeyleri taş mantarı ile kaplandığı için doğal bir izolasyon görevi gördüğünden kullanılacak olan kimyasalların taşa zarar vermesi göz önünde bulundurularak temizlik çalışmaları birleştirme işleminin bitmesinden sonra yapılmıştır. Kapı üzerinde yapılan uygulamalar aşağıdaki çizimde belirtilmiştir.

Dış yüzeyi taş mantarı ile kaplı durumda olan kapı elemanlarının temizliği birleştirme işlemi bittikten sonra, organik kir çözücü solüsyonun belli oranlarda su ile karıştırılıp, bazı yerlerde saf olarak yüzeye serpilmesiyle yapılmıştır.

4.2. Aşağı Agora Caddesi Mozaik Konservasyonu

Aşağı Agora kapı eşiğinin iç kısmından 8.20 m. güneyde bulunmuş olan renkli mozaik döşemin bazı bölümleri deforme olmuş ve zemin bölümlerinde çökmeler oluşmuş durumdaydı. Çalışmamızın ilk aşamasında malzeme tespiti yapılarak temizliğe geçildi. Bu aşamadan sonra zemin sağlamlaştırması yapıldı. Tesseralar organik renk açıcı ile temizlenip derz ve bordür sağlamlaştırılması yapıldı. Koruma işleminde, mozaığın üzeri Amerikan beziyle ve 5 cm. kum, 10 cm. elenmiş toprakla örtülerek ileride yapılacak çalışmalar için geçici olarak kapatılmıştır.

4.3. Bouleuterion/Odeion Konservasyonu

Bouleuterion iç kısmındaki oturma sıraları yangından dolayı büyük hasar görmüş olup, ani iklim değişiklikleri nedeniyle kırılma ve çatlamlar oluşmuştur. Kırıklar temizlenip epoksi ile yapıştırılmış, akril ve kireç karışımı harç ile derz ve çatlaklar doldurulup su itici kimyasalla bünyesine su girmesi engellenmiştir.

Bouleuterion orkestra zemininde bulunan, *opus sectile* olarak adlandırılan mermer döşemde, yangından dolayı çöken bina çatısının ve yüksek sıcaklığın oluşturduğu tahribatın giderilmesi için çalışmalar yapıldı. Renk bozulması oluşan bölümler renk açıcı kullanılarak %85 oranında açılarak üzerine su ve nemden koruyucu geri dönüşümlü kimyasal solüsyon sıkılmıştır. Kırık

both jambs were covered with lichens, which serve as natural insulation, cleaning was performed after joining was completed as a measure to prevent any damage of the chemicals to the stone. Applications on the gate are shown in the drawing below.

Surface cleaning of gate members coated with lichens was done after joining was completed, by applying an organic solvent, either mixed with water or sometimes directly, onto the surface.

4.2. Mosaic Conservation Work at Lower Agora Street

Coloured mosaic flooring uncovered 8.20 m. south of the gate threshold of the lower Agora had deteriorated at places and depressions had formed. In the first stage, materials were identified and cleaned and the ground was reinforced. Tesseræ were cleaned with organic bleacher, and courses and borders were reinforced. For protection, the mosaic was covered with cotton cloth and layers of 5 cm. sand plus 10 cm. of sieved earth.

4.3. Conservation Work at the Bouleuterion/Odeion

The rows of seats in the Bouleuterion were badly damaged by the fire. Expansion and cracking were still in progress, due to sharp changes in temperature. Cracks and fractures were cleaned and joined with epoxy. And a mortar of acrylic and lime was used to fill the cracks and the gaps in between. They were then coated with hydro-repellent chemicals to prevent penetration of water.

An attempt was made to alleviate fire damage caused by the collapse of the burning roof onto the opus sectile marble flooring decorating the orchestra surface of the bouleuterion. Sections with colour deformation were faded 85% and sprayed with reversible chemical solution to protect them from water and damp. Broken off pieces were cleaned and their original positions were identified and placed under protection for future restoration.

4.4. Conservation and Restoration of Small Finds

Our work's scope covered conservation of portable items, placing them under protection, then restoring them to their original glory. In our work, objects of glass, terracotta, metal, wood, bone, and stone were conserved and restored. Cleaning was chiefly done mechanically but sometimes chemical agents were applied where necessary.

parçaların ise temizliği yapılarak yerleri belirlenmiş ve ileride yapılacak restorasyon çalışması için koruma altına alınmıştır.

4.4. Küçük Eserlerin Konservasyon ve Restorasyonu

Çalışmalarımızın amacı taşınabilir nitelikte olan eserlerin konservasyonlarını yaparak koruma altına aldıktan sonra, restorasyon çalışmalarını gerçekleştirerek eserleri özgün formlarına geri dönüştürmektir. Çalışmalarımız sırasında pişmiş toprak, metal, cam, kemik, taş ve ahşap malzemeler üzerinde konservasyon ve restorasyon çalışmaları tatbik edilmiştir. Genel olarak mekanik yöntemler uygulanarak temizleme işlemleri gerçekleştirilen malzemelere duruma göre kimyasal yöntemlerle de müdahale edilmiştir.

5. Kazı Evi Seramik Çalışmaları

(G. Dikbaş – B. Saygılı)

2009 Kazı Sezonu sonunda yaklaşık 160 kasa etütlük seramik toplanmış, temizlenmiş, form ve dönemlerine göre tasnif edilmiştir. Kazıevi çalışma salonu, aynı zamanda depo olarak kullanıldığı için tamamıyla dolu durumdadır ve gelecek sezon için acilen kazı evi eser deposuna ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca Bouleuterion/Odeion kazılarında ele geçen 8 kasa iskelet parçaları, buluntu durumuna göre tasnif edilerek, ileriki sezonda ekibe dahil olacak antropolog uzmanların incelemesi için depolanmıştır. Envanterlik ve etütlük olarak listelenen eserlerin tamamı ile bilimsel çalışmalarımız için önceliği olan yaklaşık 20 kasa seramik parçaları milimetrik olarak çizilmişlerdir.

5. Pottery Studies at the Excavation House

(G. Dikbaş – B. Saygılı)

In the course of 2009 campaign, about 160 boxes of potsherds were collected, cleaned and classified according to their forms and periods. The work hall of the excavation house is entirely full and a new storehouse is urgently needed for the next campaign. In addition, eight boxes full of human skeletal remains uncovered in the bouleuterion/odeion were classified according to their find conditions and are stored for the study by anthropologists who will join the team in the future. All the potsherds of inventory and study value as well as 20 boxes of potsherds necessary for our scientific research were drawn to millimetric scale.